

สุขภาวะทางปัญญาของคนใต้

นวัตกรรมสร้างสุขประเด็น...

ท้องถิ่น กับการสร้างสุขภาพ

การจัดการขยะฐานศูนย์การประยุกต์ แนวความคิดของเทศบาลตำบลปริก เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม และสร้างเสริมสุขภาพชุมชน

เทศบาลตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา พื้นที่ประมาณ 4.8 ตารางกิโลเมตร ประชากร 6,077 คน 1,538 ครัวเรือน จากชุมชน 7 แห่ง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

กระบวนการจัดการขยะฐานศูนย์ (Zero Waste Management Procedure)

ขยะในท้องที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลปริกมีปริมาณ 3 ตัน/วัน มีรถยนต์เก็บขยะรวม 2 คัน ขยะที่กำจัดได้ 3 ตัน/วัน โดยวิธีกองบนพื้น/ฝังกลบเป็นครั้งคราว ที่ดินสำหรับกำจัดขยะที่กำลังใช้อยู่ 8 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลปริก (เขตองค์การบริหารส่วนตำบลปริก) ใช้ไปแล้ว 1 ไร่ เหลือที่ดินอีก 7 ไร่ คาดว่าใช้ได้อีก 5 ปี ยังไม่มีที่ดินสำรองสำหรับกำจัดขยะหลังจากนั้น

การสำรวจบริบทชุมชน

เทศบาลตำบลปริกทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในชุมชนต่างๆ ของเทศบาลตำบลปริก พบว่า ในพื้นที่ชุมชนต่างๆ ประสบปัญหาที่สำคัญๆ ประกอบด้วย

1. ปัญหายาเสพติด
2. ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน
3. ปัญหาขยะในชุมชน

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและสนทนาแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็นกับประชาชนในชุมชนต่างๆ ในลักษณะเวทีชาวบ้าน ขยะเป็นปัญหาที่ประชาชนกำลังประสบความเดือดร้อนและกำลังทวีความรุนแรงมาก เทศบาลตำบลปริกได้นำข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาขยะที่รวบรวมได้จากชุมชนต่างๆ มาประกอบการพิจารณาแล้วกำหนดเป็นหลักการเบื้องต้นขึ้นคือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากฐานของชุมชน และประชาชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีพัฒนาต่างๆ เป็นสำคัญ

ภาคีพัฒนาที่เข้ามามีส่วนร่วมการขับเคลื่อนกิจกรรม การแก้ไขปัญหาขยะของเทศบาลตำบลปริก ประกอบด้วย ภาคชุมชนและประชาชน ภาคผู้นำชุมชน ภาคส่วนราชการ อาทิ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดภาคสถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) เป็นต้น การสรรหาแนวทางกระตุ้นกระแสการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหามาด้วยหลักการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีพัฒนา เล็งเห็นว่า การสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน

ภาคีพัฒนาจากภาคสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่เป็นภาคีพัฒนาสำคัญที่สามารถช่วยขับเคลื่อนองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะได้ จึงทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลปริกและคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมีการศึกษาและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในท้องที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลปริกเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลปริก เป็นการดำเนินงานโดยผ่านทางกระบวนการศึกษาและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการโดยนักวิจัยจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนซึ่งเป็นประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเทศบาลตำบลปริก ซึ่งขั้นตอนและผลของการดำเนินกิจกรรมหลักสามารถสรุปได้ดังนี้

ขั้นเตรียมวิจัย

เพื่อกำหนดพื้นที่ศึกษาและบูรณาการนักวิจัยเข้ากับชุมชน นักวิจัยมีการแนะนำตัวทั้งอย่างเป็นทางการโดยการจัดประชุมกลุ่มเป้าหมายและไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจจากชุมชน

ขั้นเตรียมทีมวิจัย ได้ค้นหาอาสาสมัครในชุมชน และเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้แก่ทีมวิจัย

ขั้นศึกษาปัญหาขยะในชุมชน

- ปริมาณและองค์ประกอบขยะของชุมชนปริกตก มีอัตราการผลิตเฉลี่ย 0.21 กิโลกรัมต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นเศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ ใบไม้ รองลงมา ได้แก่ ถุงพลาสติก ขวด แก้ว หากพิจารณาถึงการนำไปใช้ประโยชน์ ขยะที่สามารถนำมาทำปุ๋ยหมักได้มีร้อยละ 59.9 ขยะที่สามารถขายได้ร้อยละ 14.4 และขยะที่ไม่สามารถขายได้หรือทำปุ๋ยหมักได้มีเพียงร้อยละ 25.7

จากข้อมูลดังกล่าวหากชุมชนมีการจัดการขยะอย่างเหมาะสมตามการใช้ประโยชน์ จะสามารถลดปริมาณขยะลงถึงร้อยละ 74.3

- ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของประชาชนด้านการจัดการขยะพบว่าส่วนใหญ่ที่มุ่งผลอยู่ในถังรองรับขยะของเทศบาล รองลงมาใช้ชีวิตพิเศษ

เองในครัวเรือน ปัญหาที่พบในการจัดการขยะ ได้แก่ ปัญหาถังรองรับขยะไม่เพียงพอและชำรุด ปัญหาในการจัดเก็บขยะ ปัญหาความสกปรก และปัญหาด้านวิธีการกำจัดขยะ ส่วนการคัดแยกขยะเกิดกึ่งหนึ่งไม่มีการคัดแยกขยะอย่างเหตุไม่มาถึงขยะสำหรับคัดแยกขยะในชุมชน

ประชาชนเห็นว่าตนเองควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะ การที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีส่วนร่วมรวบรวมข้อมูลด้านขยะ จากการลงมือปฏิบัติการคัดแยกขยะในการหาปริมาณและองค์ประกอบ ทำให้เริ่มตระหนักถึงสภาพความสกปรกของขยะที่ทิ้งรวมกันโดยไม่มีการแยก ส่วนการมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลทำให้มีโอกาสสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชนและสามารถกระตุ้นการตื่นตัวด้านขยะในชุมชน

- การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปประเด็นปัญหา อาศัยข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณและองค์ประกอบขยะ และข้อมูลความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการจัดการขยะของชุมชนสามารถนำมาวิเคราะห์ เชื่อมโยง เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาการจัดการขยะ สรุปว่า 1) รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนปริกตก เริ่มจากบ้านเรือนสู่ถังรองรับขยะของเทศบาล และเก็บขนโดยรถขนขยะสู่สถานที่กำจัดขยะของเทศบาลตำบลปริก โดยเทกองกลางแจ้งแล้วฝังกลบและเผาบ้าง เป็นครั้งคราว 2) สถานการณ์ด้านขยะและสาเหตุของปัญหาขยะในชุมชน สามารถสรุปเป็น 3 ประการสำคัญ คือ 1.ไม่มีการคัดแยก 2.ทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง และ 3.มีการใช้ถุงพลาสติกจำนวนมาก

ขั้นศึกษาค้นคว้าแนวทางแก้ไข

- ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเสนอให้จัดทำโครงการอบรมเรื่องขยะและสาธิตการทำปุ๋ยหมัก เพื่อนำเสนอข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาขยะแก่ชุมชน ระดมความคิดเห็นจากประชาชนในชุมชนถึงแนวทางแก้ไขปัญหาขยะ และอบรมและสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ให้แก่ประชาชนในชุมชน

- ระดมการมีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาผ่านโครงการอบรมความรู้ด้านขยะและสาธิตการทำปุ๋ยหมัก

- การประเมินผลโครงการอบรมความรู้ด้านขยะและสาธิตการทำปุ๋ยหมัก สามารถระดมความคิดเห็นและให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง

- กระบวนการเรียนรู้ และการเริ่มก่อตัวของจิตสำนึกของทีมนักวิจัยชุมชน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทีมนักวิจัยฝ่ายชุมชนหลังการจัดกิจกรรมคือ ความกระตือรือร้น กำลังใจ และความมั่นใจในศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้น อีกทั้งเกิดการพัฒนาเรื่องกระบวนการเรียนรู้การจัดการขยะ

ชั้นเลือกแนวทางแก้ปัญหา

ทีมวิจัยเห็นว่าควรมีการรณรงค์เรื่องความสะอาดก่อนเป็นปัญหาเร่งด่วน และมีความพร้อมของทรัพยากรมากที่สุด ส่วนการประกวดบ้านน่าอยู่ จะดำเนินการเมื่อได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลปริก จากนั้นมีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน

ชั้นปฏิบัติตามแผน

โครงการที่ได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ คือ โครงการเดินรณรงค์ ร่วมด้วยช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน ซึ่งพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ว่าในวันรณรงค์จะไม่ได้เก็บขยะในทันทีที่ทีมวิจัยไปกระตุ้น แต่ในวันต่อมาพบว่า มีการนำถุงดำวางไว้หน้าบ้าน เพื่อให้รถเก็บขยะมาดำเนินการเก็บขนต่อไป

การติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหา

หลังจากดำเนินโครงการรณรงค์ ร่วมด้วยช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน 1 สัปดาห์ พบว่า ทีมวิจัยพอใจกับการดำเนินการแก้ปัญหาดำเนินการตามโครงการ และประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยชุมชนปริกตก มีความสะอาดเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และบ้านเรือนที่ไม่สะอาดได้มีการเก็บกวาดบริเวณบ้านของตนเอง และมีการเสนอให้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้ประจำ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

การยกระดับการพัฒนาจากการจัดการขยะทั่วไปสู่การจัดการขยะฐานศูนย์

จากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลปริก โดยใช้กระบวนการศึกษาและวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้เทศบาลตำบลปริกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเร่งดำเนินการจัดการปัญหาขยะอย่างจริงจัง และแม้ว่าโครงการศึกษาและการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนักวิจัยซึ่งเป็นภาคีพัฒนาจากภาคสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและ

ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจะสิ้นสุดลงไปแล้ว แต่ทางเทศบาลตำบลปริกมีความประสงค์ที่จะให้เกิดความต่อเนื่องในกิจกรรมต่างๆ ด้วยการขับเคลื่อนของวิถีชุมชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลของปริมาณและองค์ประกอบของขยะจากการสุ่มขยะในชุมชนปริกตก เพื่อให้เห็นปริมาณของขยะที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งจากการสุ่มดังกล่าวแล้วสามารถคัดแยกขยะเป็นดังนี้

1. ขยะอินทรีย์ ประมาณร้อยละ 60
2. ขยะมีมูลค่า ประมาณร้อยละ 25
3. ขยะที่ไม่สามารถนำมาขายหรือทำปุ๋ยหมักได้ ประมาณร้อยละ 15

จากสัดส่วนของขยะที่ปรากฏจึงทำให้เกิดต่อยอดโครงการพัฒนาท้องถิ่นขึ้น โดยเป็นการพัฒนาโครงการต่อเนื่องจากโครงการการจัดการขยะ เป็นโครงการจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปริก โดยการคิดและสร้างแนวทางการจัดการขยะฐานศูนย์ด้วยกิจกรรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดผลในเชิงประจักษ์

การวางกรอบแนวความคิดการจัดการขยะฐานศูนย์

การจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปริกจำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเช่นเดียวกับการจัดการขยะโดยทั่วไป แต่ลักษณะสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดความแตกต่างและสามารถดำเนินโครงการจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปริกอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบคือ การวางกรอบแนวความคิดการจัดการขยะฐานศูนย์ ซึ่งเป็นทราบกันโดยทั่วไปว่า นายสุริยา ยี่ขุน นายกเทศมนตรีตำบลปริก และคณะเทศมนตรี เป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่หลักในการวางกรอบแนวความคิดหลักเพื่อการจัดการขยะฐานศูนย์ ซึ่งกรอบแนวความคิดหลักของเทศบาลตำบลปริกคือ 3 ขั้นตอนสู่การจัดการขยะฐานศูนย์ ประกอบด้วย

1. การจัดการต้นทาง
2. การจัดการกลางทาง
3. การจัดการปลายทาง

การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ตามแนวความคิด 3 ขั้นตอนสู่การจัดการขยะฐานศูนย์

การจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปริกได้อาศัยกรอบแนวความคิด 3 ขั้นตอนสู่การจัดการขยะฐานศูนย์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนี้มีการกำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ดังนี้

- การจัดการต้นทาง มีการดำเนินกิจกรรมการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทดลองปฏิบัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเดินรณรงค์และเคาะประตูบ้านบอกกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับขยะและการจัดการขยะ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการจากการร่วมมือร่วมใจร่วมใจของเยาวชนอาสา อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) กรรมการชุมชน และผู้นำชุมชน

ในระยะแรกของการดำเนินโครงการพบว่า ประชาชนในชุมชนมักมีการกองขยะหรือเศษวัสดุเหลือใช้เพื่อรอการจัดเก็บจากทางเทศบาลจำนวนมาก แต่เมื่อมีการรณรงค์ประชาชนส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทิ้งขยะโดยพบว่าการกองขยะหรือเศษวัสดุเหลือใช้ที่นำมาวาง เพื่อรอการจัดเก็บจากทางเทศบาลมีจำนวนน้อยลง นอกจากนี้มีการส่งเสริมให้เกิดการทดลองเชิงเปรียบเทียบระหว่างบ้านที่เข้าร่วมโครงการและบ้านที่ไม่เข้าร่วมโครงการ ปรากฏว่า บ้านที่เข้าร่วมโครงการสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทิ้งขยะได้โดยบ้านดังกล่าวทิ้งขยะน้อยลง

- การจัดการกลางทาง เป็นการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญคือ ธนาคารขยะ โดยในระยะแรกใช้กลุ่มประชาชนหรือสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ในการขับเคลื่อนธนาคารขยะ ซึ่งกิจกรรมหลักของธนาคารขยะคือการนำขยะที่มีการคัดแยกเรียบร้อยแล้วมาแลกกับไข่ โดยได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตามในระยะต่อมาการดำเนินกิจกรรมของธนาคารได้ปรับเปลี่ยนจากบทบาทของประชาชนหรือ

สมาชิกในกลุ่มต่างๆ มาเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นตำบลปริก เพราะกลุ่มประชาชนหรือสมาชิกในกลุ่มต่างๆ จำเป็นต้องไปประกอบอาชีพของตนเองจึงไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะดำเนินกิจกรรมของธนาคารขยะ ประกอบกับระบบการแลกเปลี่ยนไม่เป็นที่ดึงดูดใจของคนทั่วไป ซึ่งปัจจุบันการดำเนินงานธนาคารขยะของเทศบาลตำบลปริกขับเคลื่อนโดยกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีความกระตือรือร้นและมีจิตสาธารณะ โดยธนาคารขยะตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านของนางร้อป๊ะ โตะ๊ะหิม ผู้นำชุมชนตลาดใต้-บ้านกลาง และมีการพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนมาเป็นระบบการซื้อขายด้วยการกำหนดราคาที่สุดคดล้องกับระบบตลาดรับซื้อขยะในพื้นที่ ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงระบบดังกล่าวทำให้ธนาคารขยะกลับมาได้รับความนิยมและสร้างกระแสการคัดแยกขยะเพื่อนำมาจำหน่ายอีกครั้ง

- กิจกรรมของการจัดการปลายทางมาจากแนวความคิดที่ไม่ต้องการเพิ่มถังขยะ โดยมีกรลดจำนวนถังขยะลงเรื่อยๆ เช่น จากเดิมถังขยะ 1 ใบต่อบ้าน 2 หลัง ปรับเปลี่ยนเป็นถังขยะ 1 ใบต่อบ้าน 3 หลัง และจะดำเนินการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางดังกล่าวเรื่อยๆ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวทางเทศบาลตำบลปริกสามารถผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้แล้วส่วนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลปริกก็จำเป็นต้องมีการจัดทิ้งในลักษณะฝังกลบ ซึ่งก่อนการฝังกลบเจ้าหน้าที่ของทางเทศบาลจะมีการคัดแยกขยะ เช่น ขยะอินทรีย์ กระดาษ แก้ว ขวดและถุงพลาสติก ปัจจุบันทางเทศบาลตำบลปริกรับภาระการกำจัดขยะต่อวันลดลงเหลือประมาณ 3-4 ตัน จากเดิมประมาณ 8 ตันต่อวัน ใช้รถขนขยะเพียง 1 คัน จากเดิมต้องใช้ 2 คันต่อวัน และใช้เจ้าหน้าที่ประจำรถเพียง 5 คนเท่านั้น ทำให้เทศบาลตำบลปริกสามารถลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายได้

แนวปฏิบัติการจัดการขยะอินทรีย์ การใช้น้ำหมักชีวภาพรดเพื่อทำปุ๋ยหมัก ส่วนขยะที่มีมูลค่าก็นำไปจำหน่าย นอกจากนี้ทางเทศบาลตำบลปริกมีแนวความคิดเกี่ยวกับการนำขยะที่อยู่ในหลุมฝังกลบโดยเฉพาะขยะพลาสติกกลับขึ้นมาแล้วหั่นและบีบอัดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

การจัดการขยะฐานศูนย์อย่างยั่งยืน

มีการกำหนดแนวทางการถ่ายทอดบทเรียน ดังนี้

- ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีการดำเนินการปรับหากไม่ดำเนินการตามกฎหมายหรือระเบียบของทางเทศบาล

โดยผู้นำจะต้องกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาและต้องผลักดันอย่างจริงจัง นอกจากนี้จะต้องแสดงภาพให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเส้นทางเดินของขยะอย่างแท้จริง และสร้างความน่าเชื่อถือในนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ส่งผ่านทางกิจกรรมของสถาบันการศึกษา โดยทางเทศบาลตำบลปรือถือว่า “ความรู้ คือ กุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน”

- การค้นหาผู้ที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลเกี่ยวกับการจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปรือจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก

- การกำหนดนโยบายให้ชัดเจนและการขยายให้กระจายสู่แผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน อาจกล่าวได้ว่า เน้นการนำนโยบายมาบรรจุในแผนปฏิบัติการโดยกระบวนการวางแผน ซึ่งเทศบาลตำบลปรือถือว่านโยบายเป็นตัวช่วยการสร้างโจทย์ในการทำงาน

- การจัดทำการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ระดับองค์กรและชุมชน โดยการสรุปบทเรียนที่เน้นสามารถตอบคำถามที่ว่า ทำแล้วได้อะไร แล้วจะทำอะไรต่อ เพื่อลดความซ้ำซากของการแก้ไขปัญหา ซึ่งแต่เดิมสภาพการอยู่อาศัยของคนในชุมชนต่างๆ มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ แต่ปัจจุบันเมื่อมีการจัดการความรู้เกิดขึ้นจึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การทำน้ำหมัก การก่อตั้งและบริหารธนาคารขยะ และเกิดการสร้างเครือข่ายในลักษณะที่มีจุดร่วมด้วยกัน

ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการขยะฐานศูนย์

การจัดการขยะฐานศูนย์ของเทศบาลตำบลปรือที่ประจักษ์ชัดที่สุดคือ การทำให้พนักงานเทศบาลมีจิตสำนึกในการทำงานเชิงพัฒนา เพื่อตอบสนองต่อนโยบายของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของพนักงานเทศบาลต่อนโยบายและคณะผู้บริหาร

ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาคือเปิดรับหรือการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องที่ร่วมสะท้อนปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเทศบาลตำบลปรือมุ่งเน้นการบริหารงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม สำหรับการแก้ไขปัญหาความไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะฐานศูนย์จะมีการฝึกอบรมโดยอาศัยวิทยากรจากภายนอกองค์กร มุ่งเน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการสนทนากลุ่ม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของการจัดการขยะฐานศูนย์

- ผู้บริหารต้องรักษากติกาหรือเงื่อนไขใดๆ ที่จะทำให้นโยบายการจัดการขยะฐานศูนย์เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน
- ผู้บริหารต้องสนับสนุนให้พนักงานในองค์กรเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) และเน้นการปฏิบัติงานแบบตอบสนองซึ่งกันและกัน (Interactive) ระหว่างพนักงานและประชาชนในชุมชน
- ผู้บริหารต้องมีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ทำลายต่อสิ่งที่ยากแล้วพยายามทำให้เกิดผลสำเร็จ
- การขยายฐานแนวความคิดจากการจัดการขยะฐานศูนย์สู่แนวความคิดขยะเพื่อการพลังงาน

องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนกับ การสร้างสุขภาวะชุมชน

บริบทพื้นที่ของตำบลปากพูน

ตำบลปากพูนอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 12 หมู่บ้าน เนื้อที่ 43,337.50 ไร่ ประชากร ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ประมง ทำสวนมะพร้าว ทำนา ตามลำดับ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน กลุ่มอายุที่มากที่สุด ได้แก่ ช่วง 20-24 ปี (3,343 คน) รองลงมาได้แก่กลุ่มอายุ 25-29 ปี (2,654 คน) และกลุ่มอายุ 45-49 ปี (2,552 คน) แนวโน้มจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นขณะคนวัยกลางคนและกลุ่มเด็กจะลดลง ส่งผลให้ต้องมีการตัดสินใจวางแผนในการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

ด้านสาธารณสุข มีสถานพยาบาล 4 แห่ง จำแนกเป็น โรงพยาบาลของรัฐ 1 แห่ง สถานีอนามัย 2 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 1 แห่ง ร้านขายยาแผนโบราณ 1 แห่ง

สถานการณ์การสร้างสุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ปากพูน

ภายใต้วิสัยทัศน์ “พลเมืองมีความรู้ อยู่อย่างไม่ยากจน สุขภาพคนแข็งแรง” องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนมีการออกแบบวิธีการทำงานเป็น 2 รูปแบบ คือการพัฒนาการบริหาร และการบริหารการพัฒนา วิธีการออกแบบของตำบลปากพูนนำมาสู่วิธีการทำงานเพื่อสร้างสุขภาวะชุมชน 5 ขั้นตอนคือ

1) การใช้ข้อมูลสุขภาพชุมชนกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการ เพื่อทำงานพัฒนาสุขภาพชุมชน

ช่วงปี พ.ศ.2539- 2540 ตำบลปากพูนได้มีการใช้ข้อมูลจากเวทีประชาคมมาใช้ในการทำแผนพัฒนาตำบล ปี พ.ศ.2540 - 2546 เริ่มนำข้อมูลประชากร ข้อมูลพื้นฐานด้านการอาชีพต่างๆเข้ามาใช้ เริ่มมีการใช้ข้อมูลกำหนด

แผนการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้น เช่น จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดสรรงบประมาณเพื่อให้อาหารเสริมเด็ก ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กในพื้นที่ การสร้างพจนานุกรมภาพให้เด็ก จัดแข่งขันกีฬาประจำปี จักรยานเสริมสุขภาพให้เด็กนักเรียนไปโรงเรียน ตลอดจนจัดสรรคอมพิวเตอร์ให้กับโรงเรียน

ปี 2547 เป็นต้นมาสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้เข้าร่วมพัฒนาตำบลภายใต้โครงการ “Faculty Practice” ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันว่าจะสร้างชุมชนในเขตรับผิดชอบของสถานีอนามัยบ้านศาลาบางปูซึ่งเป็นสถานีอนามัยในเขตตำบลปากพูนให้เป็นชุมชนสุขภาวะ

ปี พ.ศ. 2548 สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์เริ่มแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบชุมชนสุขภาพ กรณีศึกษาบ้านศาลาบางปู” ซึ่งประกอบด้วยแผนงานวิจัย 5 เรื่อง ได้แก่ การศึกษาชุมชนทรัพยากรทางสุขภาพในชุมชน, การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาทุนทางสุขภาพของชุมชน: ทุนสุขภาพ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจและระบบสารสนเทศทางสุขภาพ, การบูรณาการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมสุขภาพชุมชน, การสร้างเครือข่ายการป้องกันปัญหาสุขภาพตามกลุ่มวัยและอาชีพ และเครือข่ายการสร้างดุลยภาพทางสุขภาพและวิถีชีวิตในผู้ป่วยและป่วยเรื้อรังและครอบครัว

ปี พ.ศ. 2549 มีการทำวิจัยในโครงการย่อยเพิ่มเติม เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาทุนทางสุขภาพของชุมชน: ทุนสุขภาพ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจและระบบสารสนเทศทางสุขภาพ

ปี พ.ศ. 2550 เริ่มการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมสุขภาพชุมชน”

ปี พ.ศ. 2551 ได้มีการศึกษาวิจัย และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า ประชาชนที่นี่ยังมีปัญหสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่มีภาวะความดันโลหิตสูงเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่เวทีประชาคม มีการพูดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านว่า ควรนำผักที่ให้รสหวานในท้องถิ่นมาผลิตเป็นผงผักปรุงรสให้ประชาชนได้ใช้แทนผงชูรสเพื่อลดภาวะความดันโลหิตสูง จึงก่อให้เกิดโครงการ “ผงผักนัว ร๊วกินได้ : บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการดูแลและสร้างเสริมสุขภาพ” ขึ้นส่งเสริมให้กลุ่ม “ชุมชนคนรักสุขภาพบ้านโนไร่” เป็นผู้ผลิตเพื่อจำหน่าย

1. แผนการพัฒนาตำบลตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548
2. แผนงานกองทุนระบบหลักประกันสุขภาพตำบลปากพูน
3. แผนการพัฒนาสุขภาพหมู่บ้านและแผนพัฒนาสุขภาพระดับตำบล

โปรแกรมประเมินสุขภาพครอบครัวและชุมชน (Family-And Community Assessment Program :FAP) เป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ของครอบครัว และของชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาระบบสุขภาพ โดยเริ่มตั้งแต่

1. พัฒนาแกนนำของหมู่บ้าน อย่างน้อยหมู่ละ 5 คน ให้ความรู้และทักษะในการใช้แบบสอบถามประเมินสุขภาพครอบครัวและชุมชน
2. ทีมแกนนำจัดเก็บข้อมูลครอบครัวและชุมชนในหมู่บ้านที่รับผิดชอบ
3. แกนนำหมู่บ้านนำข้อมูลที่ได้นำมาทบทวนในระบบฐานข้อมูล FAP ณ ศูนย์การเรียนรู้
4. แกนนำหมู่บ้านวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน จากระบบฐานข้อมูล FAP จัดทำข้อมูลให้เข้าใจง่าย
5. แกนนำหมู่บ้านนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เสนอคืนข้อมูลในภาพรวมทั้งชุมชนให้กับประชาชนในเขตรับผิดชอบได้รับทราบข้อมูลและพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อคัดเลือกมาจัดทำ
6. แกนนำร่วมจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านจากการจัดลำดับความต้องการของประชาชน 5 ลำดับ และเขียนโครงการฉบับสมบูรณ์ในปัญหาที่ประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุดในพื้นที่ประชาคม เพื่อขออนุมัติงบประมาณ 5,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน
7. แกนนำร่วมกันดำเนินโครงการในชุมชนจากโครงการที่เขียนไว้ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินโครงการ
8. ประเมินผลการดำเนินงานโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ และควรมีการพัฒนางานต่ออย่างไร
9. แกนนำนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการให้แก่ประชาชนทั้งตำบลทราบในเวทีวันวิชาการของตำบล

กล่าวโดยสรุปตำบลปากพูนมีการขับเคลื่อนงานสร้างสุขภาวะภายในองค์กรจากการใช้แผนพัฒนาเป็นตัวขับเคลื่อนงานโดยที่ในกระบวนการของการจัดทำแผนทั้งสามชนิดนั้นใช้ข้อมูลจากการประชาคมเพื่อนำข้อมูลปัญหาและความต้องการของประชาชนในตำบลมาเป็นตัวตั้งในการวางแผนดำเนินงานพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินงานสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วม

ตำบลปากพูนมีการดำเนินงานสุขภาวะตามแผนพัฒนาที่จัดทำขึ้นและดำเนินโครงการโดยการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กรภายในและภายนอกตำบลโดยใช้วิธีการสร้างเป้าหมายร่วมกัน แล้วแบ่งงานกันทำ โดยที่ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น สำนักวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ องค์กรบริหารส่วนตำบลปากพูน ได้มีการตั้งเป้าหมายร่วมกันคือ “สุขภาวะของชุมชนตำบลปากพูน” ทำงานร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัยข้อมูลในพื้นที่เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการดำเนินงานส่วนใหญ่แล้วสำนักวิทยาศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลบันทึกไว้ในระบบฐานข้อมูล FAP แล้วข้อมูลที่ได้นำเสนอต่อ อบต.ปากพูนเพื่อพิจารณาร่วมกันในการจัดทำโครงการในชุมชน ซึ่ง อบต. ปากพูนทำหน้าที่ในการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ โดยทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ สำนักวิทยาศาสตร์ได้มีงานวิชาการ และมีแหล่งฝึกภาคปฏิบัติในรายวิชาด้านชุมชนที่ชัดเจน มีข้อมูลให้นักศึกษาใช้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้งบประมาณของ อบต. ในขณะที่ อบต. ได้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในการตัดสินใจวางแผนบริการในพื้นที่ให้เหมาะสมกับบริบทมากที่สุด และประหยัดทรัพยากรด้านบุคลากรในการดำเนินงานในชุมชนได้ เป็นต้น

การประเมินผลการดำเนินงานจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ตำบลปากพูนได้มีการประเมินผลการดำเนินงานสร้างสุขภาวะชุมชนแบบหลายทิศทาง กล่าวคือ 1) ประเมินผลจากประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น 2) ประเมินจากแบบสอบถามความพึงพอใจของประชาชนที่มาใช้บริการที่สถานีอนามัยทั้งสองแห่ง และที่องค์การบริหารส่วนตำบลเอง 3) จากการศึกษาวิจัยและพัฒนาในโครงการของสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งได้มีการดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านในทุกปีเพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่อง

อบต.ตำบลปากพูน วางแนวคิดในการพัฒนาองค์กรตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน ภายใต้กรอบนโยบายทิศทาง แนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี พ.ศ. 2550 - 2554 ด้วยเทคนิค SWOT ANALYSIS ส่งผลให้เกิดการวางแผนการดำเนินการ ภายใต้แผนพัฒนาสามปี

การพัฒนางานสร้างสุขภาวะอย่างต่อเนื่อง

ตำบลปากพูนได้นำข้อมูลการจากการศึกษาวิจัย และข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลโครงการมาใช้ต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น จัดสรรงบประมาณให้กับกลุ่มชุมชนคนรักสุขภาพบ้านในไร่ เพื่อจัดสร้างอาคารสถานที่เพื่อใช้ในการสืข่าวกล้อง และช่วยค้นหาข้อมูลในการพัฒนาผักรูรสีให้มีคุณภาพ เป็นต้น

รูปธรรมแห่งความสำเร็จในการสร้างสุขภาวะชุมชน

ตำบลปากพูนมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการสร้างสุขภาวะชุมชน ออกเป็นสองส่วน คือ

1) การออกแบบการสร้างสุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน

2) การดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนที่ไปดำเนินการร่วมกับภาคประชาชน หรือองค์กรชุมชนได้มีการสร้างสุขภาวะโดยชุมชนเองผ่านการช่วยเหลือกันเองในสังคม เพื่อขับเคลื่อนนโยบาย “สังคมไม่ทอดทิ้งกัน” เป็นกิจกรรมที่ส่วนงานต่างๆภายในองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนประกอบด้วย

ผู้บริหารขององค์กร สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง และกองสาธารณสุข เข้าไป ดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆได้แก่

1) ระบบบริการสาธารณสุข ขั้นพื้นฐาน เป็นการให้บริการที่มี ส่วนร่วม ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึง ได้ตลอดเวลาเข้าถึงได้ง่ายได้หลายช่องทาง

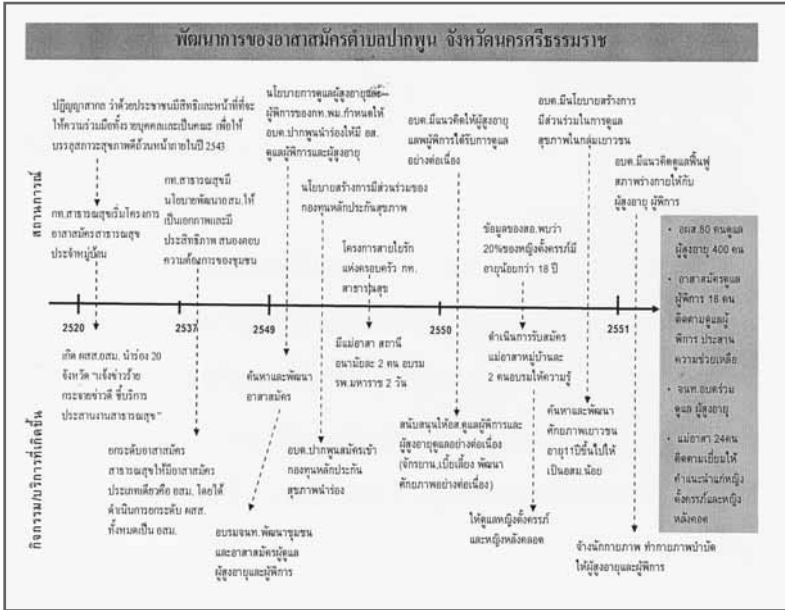
ให้บริการให้พร้อมให้ความรู้ เพื่อให้เขาสามารถดูแล ฟังพาฟัง ฟังตัวเองได้ บุคคลที่ให้บริการ ต้องเป็นการให้บริการที่ทุกคนสามารถทดแทนกันได้ และเป็นลักษณะ One Stop Service

หลักการมีส่วนร่วมจากชุมชน คือ อาสาสมัครที่มีจิตอาสา เช่น ใช้น้เด็ก และเยาวชนเข้ามาเป็น อสม.น้อย

2) ระบบอาสาสมัคร ส่งผลให้ตำบลเกิดระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้การดำเนินงานดูแลสุขภาพ และการรักษาความปลอดภัยสัมฤทธิ์ผลด้านการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนที่ชัดเจน ช่วยแก้ปัญหาภาวะขาดแคลนบุคลากรทางสาธารณสุข ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตำบลปากพูน ช่วยแก้ปัญหาเรื่องอุบัติเหตุจุกเงิน และสาธารณสุขภัยต่างๆในพื้นที่

จากกระบวนการดังกล่าวที่มีการพัฒนาทักษะของประชาชนอย่างต่อเนื่อง เป็นการติดต่อทางปัญญาที่ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้พัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงของตำบลส่งผลให้ตำบลปากพูนมีการทำงานด้านสุขภาพที่ต่อเนื่องที่เกิดจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทำตามนโยบายจากภาครัฐ การพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นการพัฒนารากฐานของประเทศที่ยั่งยืน

อาสาพัฒนาสุขภาพตำบลปากพูนมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

อ้างอิงภาพจาก **ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2551. ระบบสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช**

อาสาสมัครพัฒนาสุขภาพตำบลปากพูนเริ่มต้นจากการพัฒนาศักยภาพของผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน ให้มีความรู้ด้านสุขภาพภายใต้บทบาทของ “อาสาสมัครสาธารณสุข” และมีการพัฒนาศักยภาพมาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดการอาสาสมัครดูแลเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ อาสาสมัครพัฒนาสังคมช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) อาสาสมัครดูแลผู้ป่วยจิตเวช แม่อาสาในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว และอาสาสมัครสาธารณสุขน้อย

3) การจัดการศึกษาเพื่อชีวิต มีแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาให้กับทุกคนในตำบลมีโอกาสนในการศึกษาตลอดจนชีวิต คือ **“เริ่มที่แม่ แก่ที่พ่อ ก่อที่ลูก ปลุกฝังระบบราชการ ไหว้วานเอกชน นิมนต์พระสงฆ์”** และทุกกลุ่มอายุทั้งนี้เนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาคน ทั้งนี้การพัฒนาด้านการศึกษานั้นจะต้องพัฒนาทั้งระบบ

4) ระบบสวัสดิการเพื่อสุขภาพชุมชนนำเอาความคิดเห็นเกี่ยวกับงานสังคม

สงเคราะห์คือ ต้องสงเคราะห์คนที่อยู่ในเกณฑ์ ต้องยึดหลักความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะจนหรือรวย และนำเอาหลักการประกันสังคมคือ ขึ้นอยู่กับจำนวนที่ประกันได้ จึงได้นำหลักการเหล่านี้เข้ามาบูรณาการกับภาคสังคมทำให้เกิด **“สังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน”** โดยนำเรื่องของคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ การศึกษาสิ่งแวดล้อม อาชีพ มาตรฐานการเกี่ยวโยงทุกอย่าง เช่น ออมวันละบาท แทนที่จะออมเป็นเงินอย่างเดียวสามารถเอาสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่นการออมด้วยขยะ เอาสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง คือออมด้วยความดี เช่นเรื่องของระบบคุณธรรม เรื่องของการศึกษา เช่นการศึกษาดี ใครมีสุขภาพดีก็สามารถออมด้วยการสร้างสุขภาพและถ้าเป็นตัวอย่างได้ก็ใช้เป็นสวัสดิการเพิ่มเติมได้ด้วย ในขณะเดียวกัน แม่และทารกแรกคลอดจะได้ปลูกต้นไม้คนละยี่สิบต้นเพื่อดูแลในเรื่องสิ่งแวดล้อม รักษาโลกร้อน เป็นต้น

นายธนาวุฒิ ถาวรพราหมณ์ นายก อบต.ปากพูน ได้เริ่มต้นนโยบายภายใต้แนวคิดการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาบูรณาการให้เป็นสวัสดิการของชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านในชุมชนหันมาสนใจในปัญหาของสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นและมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองและเพื่อความยั่งยืนของโครงการ จึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมก่อตั้งกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการชุมชนขึ้นมาภายใต้ชื่อ **“กองทุนสวัสดิการชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”**

5) การส่งเสริมอาชีพเพื่อสุขภาวะชุมชนเกิดจากผู้บริหารเห็นข้อมูลของชุมชนว่ามีรายจ่ายมากกว่ารายรับจึงอยากหาหลักและวิธีการที่จะใช้ชาวบ้านมีรายรับเพิ่มขึ้นและลดรายจ่ายบางส่วนลง โดยที่ชาวบ้านสามารถผลิตใช้เองได้ เช่นการจัดทำน้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม ขนม โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ขมิ้น ดอกอัญชัน ตะไคร้ มะกรูด และทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่งและบางส่วนก็ว่างงานอยู่ การส่งเสริมอาชีพขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะส่งผลให้เกิดประโยชน์กับชาวบ้านที่ว่างงานอยู่หรือชาวบ้านบางส่วนก็จะเอาเวลาที่ว่างมาประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้กับตนเอง

6) วิวัฒนาการการส่งเสริมอาชีพเพื่อสุขภาวะชุมชน

เดิมประชาชนในตำบล ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมากเพื่อเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จึงทำให้ชาวบ้านประสบ

ความล้มเหลวในการทำเกษตร จึงส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจภายในครอบครัว ซึ่งมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ทำให้ ธนวัฒน์ แพรกเมือง และชาวบ้านบางส่วนเริ่มหันมาสนใจสิ่งแวดล่อม ลดและเลิกการใช้สารเคมีทุกอย่างและหันมาใช้สารชีวภาพแทนเพราะในอดีตที่ผ่านมาใช้สารเคมีในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ทำหันมาใช้ชีวภาพโดยเริ่มต้นจากการใช้ในบ่อกุ้ง ต่อมาได้รวบรวมกลุ่มได้ตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เกษตรเลี้ยงกุ้งชีวภาพเชิงอนุรักษ์กระทั่งปี 2547 คณะโครงการตำบลบ้านดงเมืองได้เข้ามาชวนทำโครงการวิจัยวิจัยแบบชาวบ้านเรื่องการเลี้ยงกุ้งชีวภาพ ปัจจุบันใช้ชีวภาพในการปลูกพืชทำน้ายาล้างจาน น้ายาซักผ้าใช้ในครัวเรือน การทำขมมน้ำทำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเช่น ขมิ้น ดอกอัญชัญ ตะไคร้ มะกรูด มาใช้ให้เกิดประโยชน์และมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

วิธีการการส่งเสริมอาชีพเพื่อสุขภาวะชุมชนได้ค้นหาความต้องการด้านอาชีพจากการนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้จากระบบฐานข้อมูลสุขภาพครอบครัวและชุมชน (FAP) มาทำประชาคมเพื่อให้ได้ความต้องการของชุมชนมาจัดทำแผนการพัฒนาสุขภาพชุมชน และจากข้อมูลดังกล่าว อบต. ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพผลิตน้ายาเอนกประสงค์

การจัดทำผลิตภัณฑ์และหนังสือตะลุงสอนวิชาชีพให้เด็กในโรงเรียนเพื่อกลับไปสอนให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่บ้าน งานผูกผ้า, จัดดอกไม้ สอนชาวบ้านทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำฟาร์มโคนมสาธิตโครงการปลูกป่า ปลูกหญ้าแฝก ผสมเทียมสัตว์ ผลิตข้าวกล้อง ยาหม่อง พิมเสนน้ำ เป็นต้น

7) การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาวะชุมชน อาศัยกระบวนการสมดุและยั่งยืน ในการดูแลสิ่งแวดล้อม ถ้าคนที่เข้าไปตัดป่ามาซ่อมแซมบ้าน มาทำเสาเรือนทำคอกปศุสัตว์ได้ จะต้องเป็นคนปลูกป่า ตัดเอาไปใช้หนึ่งต้นต้องปลูกแทนสิบเท่า การดูแลป่าเอาคนในชุมชนนี้มาดูแล แต่งตั้งรัฐมนตรีที่เป็นภาคประชาชนที่อยู่กินอยู่แถวนั้นทำหน้าที่ปกป้องสร้างจิตสำนึกและใช้ระบบอาสาสมัคร เชื่อมโยงอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ช่วยกันดูแลป่า ก็ทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์ ทางด้านองค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนการทำปะการังเทียม เพื่อรักษาระบบนิเวศน์ทั้งระบบ

8) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาวะของชุมชน

- การนำพืชผักสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดทำผลิตภัณฑ์ เช่น ผักโขม ผักหวาน ผักตำลึงที่นิยมปลูกกันทุกบ้านมาใช้ทำผงผักปรุงรส นำตะไคร้และกระเจี๊ยบมาทำน้ายาสมุนไพร

- การใช้สมุนไพรเพื่อการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพ

การที่นักศึกษาสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ลงทำวิจัยในชุมชน หมู่ที่ 11 ตำบลปากพูน มีการทำประชาคมหมู่บ้านได้ลงมติที่จะให้มีโครงการทำผงบูนว แทนผงชูรสได้ชื่อใหม่ว่า “ผงผักปรุงรส” จำหน่ายในหมู่บ้าน และพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงการวางขายในร้านค้า ปรากฏว่ามีชาวบ้านให้ความสนใจซื้อนำไปใช้ในครัวเรือนจำนวนมาก

อบต.ปากพูนให้ความสำคัญกับการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาพของชุมชนและผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนทั้งงบประมาณ อาคารสถานที่ บุคลากร และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

9) ระบบการสื่อสารชุมชนการประชาสัมพันธ์ของอบต.ปากพูนมีหลายช่องทาง วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ประเภท แผ่นพับ โปสเตอร์ โบรชัวร์ คัดเอาท์ ฯลฯ ผู้รับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ กระจายเสียงศูนย์คอมพิวเตอร์ การบอกต่อปากต่อปาก ป้ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านและรายการโทรทัศน์องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีโอกาสเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารของ อบต.

10) การป้องกันบรรเทาสาธารณภัยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

บทบาทขององค์ภภาคี และผู้เกี่ยวข้องในการสร้างสุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากพูน

จากการดำเนินการสร้างสุขภาวะของตำบลปากพูน ที่ผ่านมามีพบว่าได้มีการทำงานร่วมกับองค์ภภาคีอื่น ๆ ในแต่ละเรื่องแต่ละประเด็นหลายองค์กร

สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บทบาทมีดังนี้

1. ดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่เพื่อพัฒนางานด้านการพัฒนาสุขภาวะชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. อาจารย์พยาบาลดำเนินงานในคลินิกดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง และคลินิกการตรวจโรคผู้ป่วยทั่วไปเพื่อนำประสบการณ์ที่ได้นำมาใช้ในการสอนนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

3. นักศึกษาพยาบาลลงฝึกภาคปฏิบัติในพื้นที่ตำบลปากพูนอย่างต่อเนื่องทุกปีส่งผลให้มีการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

4. อาจารย์พยาบาลพัฒนาระบบฐานข้อมูลขึ้นใช้ในตำบลเพื่อใช้ให้ผู้ปฏิบัติงาน ละผู้บริหารใช้ร่วมกันในการกำหนดแผนงาน โครงการแก้ไขปัญหาในชุมชน

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนมีบทบาทในการทำงานร่วมกับสำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ คือสนับสนุนงบประมาณเข้าร่วมดำเนินโครงการที่นักศึกษาพยาบาลจัดในชุมชนและจัดสรรงบประมาณให้กับอาจารย์พยาบาลในการศึกษาวิจัยในพื้นที่เพื่อสร้างองค์ความรู้เฉพาะของชุมชนปากพูนขึ้นมาใช้ในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมายและทิศทางภายใต้การตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นจริง

โรงเรียนในเขตรับผิดชอบ

องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนได้ทำงานร่วมกับโรงเรียนในเขตรับผิดชอบ ดังนี้

1. การร่วมกันจัดระบบการศึกษาเพื่อชีวิต ซึ่งมีการทำงานร่วมกันโดยโรงเรียนคัดรายชื่อนักเรียนที่อ่านและเขียนไม่ได้ แล้วส่งนักเรียนเข้าโครงการ “วัยใส หัวใจซุกซน” ซึ่งเป็นโครงการที่จัดการศึกษาแบบสบายๆ ให้กับเด็กในวันหยุด โดยใช้ระบบที่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อนให้มีความเข้าใจในเนื้อหาที่ยังไม่เข้าใจจากคนที่คุยภาษาใกล้เคียงกันได้

2. จัดกีฬาโรงเรียนประจำปีโดยสนับสนุนงบประมาณในการจัดให้กับโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบ

3. จัดวันวิชาการประจำปี ซึ่งในงานดังกล่าวเป็นการสนับสนุนให้โรงเรียนต่างๆ ให้นำข้อมูล ความรู้ที่ในโรงเรียนมาเผยแพร่ให้กับสาธารณชนได้รู้

4. ให้ทุนสนับสนุนกับโรงเรียนในด้านอาหารสำหรับเด็ก

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนได้รับทุนจากสสส. เพื่อดำเนินโครงการ “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดการสุขภาวะโดยชุมชน” ซึ่งในโครงการดังกล่าวกำหนดให้ตำบลปากพูนเป็นตำบลยุทธศาสตร์ ที่จัดการลดบทเรียนองค์ความรู้ในพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตร “การจัดการสุขภาวะ

โดยชุมชน” และขยายผลองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวให้กับองค์กรปกครอง
ท้องถิ่นเครือข่ายทั่วประเทศจำนวน 60 พื้นที่ในสามปี โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ประสบการณ์ของแต่ละพื้นที่และมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้
ควบคู่ไปด้วยกัน นอกจากนี้แล้วยังได้รับงบประมาณสนับสนุนในเรื่องการดูแลแม่
และเด็ก การเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ เป็นต้น

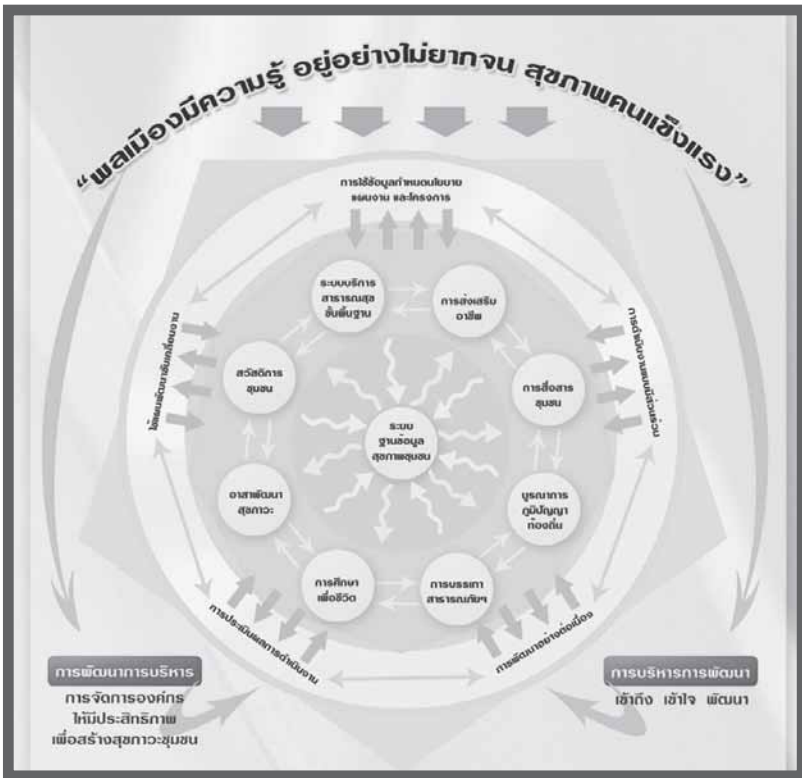
สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

องค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนได้เข้าร่วม “กองทุนหลักประกันสุขภาพ”
โดยได้รับงบประมาณและทางองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนได้สมทบเงินบ
ประมาณของท้องถิ่นเข้ากองทุนจำนวน 10-20 % ของจำนวนเงินรายหัว
ประชากรที่ได้รับมา แล้วดำเนินงานดังกล่าวภายใต้การบริหารจัดการของ
คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากพื้นที่

บทสรุปการสร้างสุขภาวะชุมชนขององค์การบริหารส่วน ตำบลปากพูน

จากการศึกษาพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนได้มีพัฒนาการของ
การสร้างสุขภาวะชุมชนจากการพัฒนาด้านโครงสร้างมาสู่การพัฒนาแบบองค์รวม
โดยมองสุขภาวะเป็นเรื่องของการสร้างสรรค์ทุกสิ่งทั้งในเรื่องของคน และ
สิ่งแวดล้อมเพื่อให้คนในตำบลมีความสุขทั้งทางกาย จิต สังคม และปัญญา
ภายใต้วิสัยทัศน์ “พลเมืองมีความรู้ อยู่อย่างไม่ยากจน สุขภาพคนแข็งแรง”
โดยสามารถอธิบายได้จากแผนภาพที่ 1

หรือองค์กรชุมชนได้มีการสร้างสุขภาวะโดยชุมชนเองผ่านการช่วยเหลือกันเองในสังคม เพื่อขับเคลื่อนนโยบาย “สังคมไม่ทอดทิ้งกัน” ซึ่งจะประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่วนงานต่างๆ ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารขององค์กร สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง และกองสาธารณสุข ซึ่งทั้ง 4 ส่วนงานนี้เข้าไปดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ระบบบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน 2) ระบบอาสาสมัคร 3) การจัดการศึกษาเพื่อชีวิต 4) ระบบสวัสดิการเพื่อสุขภาวะชุมชน 5) การส่งเสริมอาชีพเพื่อสุขภาวะชุมชน 6) การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการสุขภาวะโดยชุมชน 7) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสุขภาวะของชุมชน 8) การบรรเทาสาธารณภัยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 9) ระบบการสื่อสาร โดยสามารถอธิบายได้ด้วยภาพที่ 2

แผนที่ 2 แสดงวิธีการออกแบบการทำงานและกิจกรรมเพื่อสร้างสุขภาวะชุมชนของตำบลปากพูน

ตำบลสุขภาวะกำขำบ

มณีรัตน์ มิตรปราสาท

ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื้อที่ 33.92 ตารางกิโลเมตร ประชากร 7,754 คน นับถือศาสนาพุทธ 80 % ศาสนาอิสลาม 20 % เป็นพื้นที่ พหุวัฒนธรรมไทยพุทธ ไทยมุสลิม และคนไทยเชื้อสายจีน ประชากรส่วนใหญ่ ฐานะปานกลาง อาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ นอกจากรับจ้างตามโรงงานต่าง ๆ ในพื้นที่

จุดเริ่มต้นของตำบลสุขภาวะ

เริ่มต้นขึ้นจากการทำกิจกรรมในชุมชนแบบลองผิดลองถูก กล่าวคือ มีการให้การสนับสนุนกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมที่เป็นความต้องการของชุมชนในทุกเรื่อง

นายสินธพ อินทร์ดี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลท่าข้ามมีความคิดว่า ท้องถิ่นต้องประกอบด้วยหลายเรื่อง หลายองค์ประกอบ มีความจำเป็นต้องเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับทุกเรื่อง ระยะแรก อบต. คิดกิจกรรมและโครงการเองตามที่เห็นว่ายังขาดอยู่และน่าจะต้องการโดย ไม่ได้สอบถามความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ปรากฏว่าการทำงานหลาย ๆ เรื่องไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมา (พ.ศ.2542 - 2546) ได้ปรับแนวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมากขึ้น ปรากฏว่าได้ผลดีและชาวบ้านพอใจ

ช่วงปี 2542 มีการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนผ่านโครงการแผนแม่บทชุมชน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การสหประชาชาติ (UNDP) อาศัยเวทีชาวบ้าน เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้อย่างแท้จริงและสอดคล้องกับการเป็นตำบลสุขภาวะดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ตำบลสุขภาวะของ อบต.ท่าข้าม

จากการทำงานที่ผ่านมาทำให้นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลท่าข้ามมองว่าการขับเคลื่อนทางสุขภาพแนวใหม่ ผู้นำท้องถิ่นต้องปรับวิธีคิดใหม่ ก้าวไปสู่การทำแผนสุขภาพตำบล

“การทำแผนสุขภาพระดับตำบล ทำให้เกิดวิสัยทัศน์ในการบริหารประเทศ
ขึ้นในตำบล อย่างการแบ่งงานรับผิดชอบด้านต่างๆ คล้ายกับคณะรัฐมนตรี โดยมิ
ความรับผิดชอบที่ต่อเรื่องนั้นๆ ในท้องถิ่น..... เกี่ยวกับสุขภาพ ผมบอกชาวบ้าน
เสมอว่าถ้าไม่ออกกำลังกาย ไม่บังคับตัวเองให้ออกกำลังกายอาจจะตายได้ หรือ
กินอาหารต้องไม่มีสารพิษเข้าไป เรากำลังทำทุกอย่างเพื่อนำเอาความดี ความงาม
ความสุข กลับมา”

ด้วยแนวคิดดัง “สุขภาวะ” ของ อบต.ท่าข้ามมีความหมายที่กินความ
กว้างและลึกซึ้งมากกว่า การมีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ แต่ คือชุมชนที่อยู่ดีมีสุข
มีการประกอบสัมมาชีพ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต
เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงมีการช่วยเหลือเกื้อกูล มีการดูแลรักษาสิ่ง
แวดล้อม มีการอนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น

ด้วยแนวคิดดังกล่าวการดำเนินงานของ อบต.ท่าข้ามถูกร้อยเรียงโยงกัน
เป็นเรื่องเดียวกันภายใต้คำว่า “สุขภาวะตำบล” หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา มีการ
ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์ทุกหมู่บ้านซึ่งมีการดำเนินการ
โดยชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 อบต.ท่าข้ามเห็นถึงความสำคัญจึงเข้ามาดำเนิน
การต่อยอดด้วยการส่งเสริมการให้สวัสดิการในชุมชนทั้งในเรื่องสุขภาพตั้งแต่ เกิด
แก่ เจ็บ และตาย

2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูในชุมชน
ช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน มีความเชื่อที่เป็นไปแนวทางเดียวกัน เกิด
การไปมาหาสู่กันฉันท์ญาติพี่น้อง ทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่ม
นำไปสู่การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้การทำงานทางด้านต่างๆ โดยเฉพาะ
เฉพาะการสร้างเสริมสุขภาพ สามารถจะรวมตัวกันได้อย่างดี

3. ด้านการศึกษา อบต.ท่าข้าม ขับเคลื่อนการทำงานด้านการศึกษาทั้งใน
ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

4. ด้านสังคม คนในชุมชนท่าข้ามมีความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งเอื้อต่อการรวม
กลุ่มและถักทอกันเป็นเครือข่าย ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม ต่างๆ ขึ้นเป็น
จำนวนมาก ซึ่งในแต่ละกลุ่ม ก็มีบทบาทต่างๆ กันไปแต่ก็มุ่งให้ผลประโยชน์ทาง
สุขภาพที่ดีแก่คนในชุมชน โดยอบต. ได้เข้ามามีบทบาทในทุกกิจกรรม กลุ่ม
ที่เกิดขึ้นในตำบลท่าข้ามได้แก่

- 1) ชมรมผู้สูงอายุ
- 2) ชมรมอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)
- 3) กลุ่มแม่บ้าน
- 4) กลุ่มนั้ย่าง
- 5) กองทุนหมู่บ้าน
- 6) ชมรมออกกำลังกาย
- 7) กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 8) กลุ่มศาสนา สังคม และวัฒนธรรม
- 9) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม (สัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท)

5. ด้านการสื่อสารสาธารณะ ในแต่ละหมู่บ้านมีเสียงตามสาย นอกจากนี้ทางอบต.ท่าข้ามยังจัดให้มีวิทยุชุมชน และวารสาร อบต.ท่าข้าม ป้ายประชาสัมพันธ์ การประชุมกันภายในชุมชน โดยสื่อที่มีบทบาท เด่นชัดในชุมชนคือ วิทยุชุมชน และวารสาร อบต.ท่าข้าม

6. ด้านการบริการด้านสุขภาพ มีนวัตกรรมบริการสุขภาพที่โดดเด่น คือ ศูนย์สุขภาพ 3 ตำบล (ปัจจุบันใช้ชื่อ ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล) และกองทุนสุขภาพระดับตำบล (สปสช.) เป็นเครื่องมือให้้องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ประชาชน ทำงานด้านสุขภาพร่วมกัน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เข้ามาเสริมหนุนทางวิชาการและการดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องดังนี้

1) มหาวิทยาลัย มี 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

2) โรงพยาบาล มี 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลหาดใหญ่

3) องค์กรส่งเสริมด้านสุขภาพ มี 3 แห่ง คือ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.) และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ 12

4) สถาบันวิชาการอื่นๆ มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา

7. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อบต.ท่าข้ามสนับสนุนให้มีการตั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีในหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 สนับสนุนให้มีโรงงานผลิต

ป่วยชีวภาพที่หมู่ 4 และได้ประสานสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงพลังงาน ให้เข้ามาดำเนินโครงการจัดทำแผนพลังงานชุมชนตำบลที่ข้ามเพื่อสนองพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเริ่มมีการดำเนินโครงการในต้นปี พ.ศ. 2550 มีกิจกรรมที่สำคัญได้แก่ โครงการเตาเผาถ่าน โครงการเตาหุงต้มประสิทธิภาพสูง โครงการครอบครัวต้นแบบในด้านการลดการใช้ไฟฟ้าและใช้พลังงานทดแทน และโครงการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ด้านพลังงานผ่านวิทยุชุมชน สื่อจุลสารของอปท. และหอกระจายข่าว เป็นต้น ปัจจุบันโครงการดังกล่าวยังคงมีการดำเนินการอยู่ในชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจาก อบต.ท่าข้าม โดยมีการดำเนินโครงการต่อเนื่องจากที่ได้ทำไว้ และมีการเพิ่มกิจกรรมเพื่อการดูแลสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น เช่น โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน โครงการสองล้อรักษากล้วยพันธุ์พลังงาน โครงการถ่านอัดแท่ง โครงการติดตั้งพลังงานแสงอาทิตย์ ณ สำนักงานอบต. โครงการรณรงค์การใช้ถุงผ้าไปตลาดนัด โครงการจัดการขยะแบบครบวงจร โครงการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องพลังงาน และโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และพลังงาน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างตำบลสุขภาวะ

หัวใจสำคัญของการทำงานใน อบต.ท่าข้ามคือ “การเรียนรู้” โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้ย้่าว่า “...ผมเชื่อว่าเราอยู่ในสังคมความรู้...” ด้วยความเชื่อมั่นดังกล่าว ทำให้การขับเคลื่อนงานของ อบต.ท่าข้าม ตั้งอยู่บนฐานของข้อมูล ทั้งที่ได้จากการสำรวจความคิดและความต้องการของชุมชน และการได้ข้อมูลจากเวทีประชุม-พูดคุยต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างการปฏิบัติการในชุมชน โดยใช้กระบวนการ “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” เป็นเครื่องมือในการทำงานเป็นหลัก

แนวทางการทำงานดังกล่าว เริ่มต้นจากการเรียนรู้ของนายก อบต.ว่า การดำเนินนโยบายและ/หรือโครงการต่าง ๆ โดยเอาตนเองเป็นศูนย์กลางนั้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง และผู้ที่มีความรู้และเข้าใจวิถีชีวิต ตลอดจนความต้องการของชาวบ้านมากที่สุดคือตัวของชาวบ้านเอง จึงมีการปรับแนวทางการทำงานผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน โดยตำบลท่าข้ามเป็นหนึ่งใน 101 ตำบล ที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และดำเนินการโดยมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร

บทเรียนสำคัญของชาวบ้านและผู้นำชุมชนจากการทำแผนแม่บทชุมชน คือ การพัฒนาท้องถิ่นที่ดีต้องเริ่มจากการเรียนรู้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 นายก อบต.ท่าข้าม เน้นเรื่องการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน เพราะเชื่อว่าถ้าสร้างคนแล้ว อย่างอื่นก็ตามมาเอง

เมื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานของนายก อบต.ท่าข้าม และทีมงาน จะเห็นกระบวนการในการทำงานดังนี้

1. คิดค้นกิจกรรมจากฐานของข้อมูล และการวิเคราะห์ที่ยึดหลักการที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นเปรียบเหมือนคนที่มีความต้องการหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นจึงต้องคิด ให้อรอบคอบเพื่อริเริ่มกิจกรรม

2. การค้นหาผู้รู้ และ/หรือคนที่สนใจในกิจกรรมเหล่านั้น เพื่อเสริมให้ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ ทำการศึกษาข้อมูลเพื่อพัฒนาโครงการและ/หรือ กิจกรรมนั้น ๆ

3. ให้ชุมชน หรือองค์กรในชุมชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรม อบต.ท่าข้ามทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน ทำให้โครงการต่าง ๆ กระจายไปอยู่ที่ฐานชุมชน

4. การติดตามงานภายในองค์กร ใช้การแบ่งความรับผิดชอบกระจายให้ กับฝ่ายต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายจะนำข้อมูลมาเสนอต่อที่ประชุมเพื่อทราบ ร่วมกันทุกเดือน ซึ่งการประชุมจะมีประมาณ 2 ครั้งต่อเดือน คือเวลาที่ประชุมปกติ จะประชุมทุกวันที่ 9 ของเดือน และเวลาที่ประชุมร่วมกับนายกฯ ซึ่งจะขึ้นให้ตรงกับวันที่นายกฯ วางจากภารกิจการเงินออกสำนักงาน

5. การใช้กลไกการทำงานโดยการร่วมประชุมกับองค์กรชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ตามที่โอกาสจะอำนวยทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนการพูดคุย อย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่สำนักงานใน “วงน้ำชา” ในทุกเช้าวันพุธ

กระบวนการทำงานดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูล แนวคิดการทำงาน ที่ก่อให้เกิด สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นอยู่เสมอ ๆ อย่างไรก็ตามความท้าทายของการสร้างชุมชนแห่งการ เรียนรู้คือ “การเปลี่ยนวิธีคิดของคน” หลักในการทำงานของนายก อบต.จึงมุ่ง เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและพฤติกรรมของตนเองก่อนเป็นลำดับแรก เชื่อ ว่าถ้าผู้นำไม่ทำเป็นตัวอย่างก่อนผู้ตามก็จะขาดความเชื่อมั่น นายก อบต.กล่าวถึง หลักการทำงานของตน ดังนี้

ขั้นแรก เริ่มจากการเปลี่ยนที่ตนเองก่อน

ขั้นที่สอง คือการทำกิจกรรมเสริม เพื่อเสริมพลังให้เขาด้วยการยก ตัวอย่างให้เห็น หรือพาไปดูงานในที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นที่สาม คือ การปรับวิธีคิดของเจ้าหน้าที่ อบต. ให้เห็นความสำคัญกับการทำงานเพื่อให้ชาวบ้านมีความสุข

องค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ

การมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีภาวะผู้นำ มีการระดมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่เสมอ มีเหตุผลใจกว้าง มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือสังคม รวมทั้งมีทักษะในการประยุกต์ใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการพัฒนาชุมชน กล้าตัดสินใจ และเป็นนักกฎหมาย ทำให้ได้รับความเชื่อมั่นจากคนในชุมชนให้เข้ามาทำงานอย่างต่อเนื่อง

สิ่งสำคัญที่สุดของการบริหารจัดการของ อบต.ทำข้าม คือ การมีธรรมาภิบาลขององค์กร การประเมินธรรมาภิบาลของคณะบริหารของอบต.ทำข้ามในด้านที่ได้รับการยอมรับสูงคือ ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) การสนองตอบความต้องการ (Responsiveness) หลักการประชามติ (Consensus orientation) ความโปร่งใส (Transparency) ด้านที่ได้รับการยอมรับรองลงมาคือ ความเป็นธรรม (Equity and inclusiveness) หลักการนิติศาสตร์ (Rule of law) พันธะความรับผิดชอบ (Accountability)

ทิศทางข้างหน้าของตำบลทำข้าม

ได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรว่า

“ภายในปี 2555 อบต.ทำข้าม มุ่งสู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สร้างเสริม สุขภาพ และสังคมสู่คุณธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง คู่เคียงธรรมชาติ”

โดยมียุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพชุมชน
3. ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสวัสดิการชุมชน
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
5. ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน
7. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน
8. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการที่

การดำเนินงานด้านสุขภาวะของ อบต.ท่าข้าม กำลังจะขยายผลและพัฒนาสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ ผ่าน “โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนท่าข้าม และขยายผลสู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พศส.)” ระยะ 3 ปี (2552 - 2555) โดยมีกรอบแนวคิดในการดำเนินงานคือ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลต้นแบบ คือ ตำบลท่าข้าม และขยายไปสู่เครือข่าย อบต. 22 แห่ง เป็นการประสานพลังความรู้ ทักษะ และประสบการณ์การทำงาน ของ 3 ภาคี คือ ภาครัฐ คือ นักการเมือง ภาคปฏิบัติ คือ ประชาชน และภาควิชาการ (สร้างความรู้) คือ นักวิชาการ เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชนร่วมกัน โดยใช้แนวคิดของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสุขภาวะชุมชน จากฐานการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพในแต่ละพื้นที่ของ อบต. อีกประการหนึ่ง คือ เชื่อว่า อบต. ทุกแห่งมีศักยภาพ ความรู้และประสบการณ์ของตนเองในการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานแบบเครือข่ายจึงเป็นวิธีการทำงานที่ถูกเลือกนำมาใช้เพื่อการเชื่อมร้อยความรู้และประสบการณ์สิ่งดี ๆ ระหว่างเครือข่าย อบต. ที่เข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ ทีมงานที่ร่วมรับผิดชอบโครงการนี้ เชื่อว่า อบต. แต่ละแห่งสามารถนำความรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนของตนได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

กระบวนการดำเนินงาน คือ การบูรณาการการทำงาน ของ 3 ภาคี โดยแบ่งงานกันทำงาน แต่ประสานจุดร่วมหรือเป้าหมายของการดำเนินโครงการ โดยใช้แนวคิดหลัก 3 ประการ คือ 1) การจัดการความรู้และสังเคราะห์องค์ความรู้ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ 2) การพัฒนาเครือข่าย ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพการถ่ายทอดความรู้และการสร้างเวทีเรียนรู้ และ 3) การพัฒนาสุขภาวะชุมชน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชน

โดยผลที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้นทั้งผลลัพธ์ระหว่างทาง และผลลัพธ์ปลายทางของโครงการ คือ

ปีที่ 1 เกิดหลักสูตรการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลต้นแบบ และตัวชี้วัดสุขภาวะชุมชนตำบลต้นแบบตามมุมมองของชาวบ้าน และเกิดการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนในตำบลต้นแบบและตำบลเครือข่าย อบต. ที่เข้าร่วมโครงการ เกิดการทำงานอย่างเป็นเครือข่ายของผู้นำ อบต. นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่สนใจเข้าร่วมโครงการ

ปีที่ 2 เกิดหลักสูตรการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนเชิงประเด็นของ
เครือข่าย 22 อปท. อย่างน้อย 5 ประเด็น และมีการขับเคลื่อนและขยายเครือ
ข่ายการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนของเครือข่าย อปท. และผู้สนใจ

ปีที่ 3 เป้าหมายสูงสุดหรือเป้าหมายสุดท้ายของโครงการ คือ สุขภาวะ
องค์กรวม และชุดความรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนภายใต้การบริหารงานของ อปท.
ในที่นี้ สุขภาวะองค์กรวม คือ การกินดี อยู่ดี มีกินมีใช้ ไม่มีหนี้สิน มีอาหารปลอดภัย
มีการประกอบสัมมาชีพในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีการช่วย
เหลือเกื้อกูล ดูแลรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ สืบสาน และฟื้นฟูวัฒนธรรม
ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นตลอดกิจกรรมของการพัฒนาสุขภาวะของ
โครงการ

ผลลัพธ์สุดท้ายของสุขภาวะองค์กรวมที่คาดหวังไว้ในโครงการนี้ คือ สุขภาวะ
ทางปัญญาที่เกิดในตัวเครือข่ายผู้นำทั้ง 3 ภาคี คือ ผู้นำ อปท. ประชาชน และ
นักวิชาการ ในการขับเคลื่อนการจัดการสุขภาวะแบบองค์กรวม รวมทั้งสร้าง
ชุดความรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผล
ในสังคมไทยได้

สนับสนุนโดย

